

И Н Т Е Р В Ю със Здравко Попов

З.П. - След като се запознах с въпросника, който ми изпратихте, честно казано се възмутих от повечето въпроси. Не смятам, че трябва да отговарям на тези въпроси. Когато Сашо Кьосев ми се обади, за да участвам в този проект, от разговора ми с него останах с впечатление, че ще става дума за спомени за редовните конференции в Гьолечица, тъй като съм един от участниците им от самото им създаване. Но след като прочетох въпросите от анкетата, осъзнах, че инициативата му има съвсем друга насоченост, която аз не споделям.

В.М. - **Защо, какво ви притеснява в анкетата?**

З.П. - Тази анкета е **хиперполитизирана!** Чрез нейните въпроси все едно се търсят **активни борци против комунизма.** Чрез анкетата се търси начин да се **героизират** определени лица от моето поколение. Въпросите са така изкуствено поставени и са толкова манипулативно ориентирани, че аз бих определил такава анкета за произведение на ниско интелегентна партийна социология. Вижте просто самите въпроси - „Критикувахте ли режима?“, „Страхувахте ли се от ченгета? Чувствахте ли се следени?“ или „Бяхте ли член на (не)формални кръгове ...?“ Кой го е правил този проект? Кой го е финансирал? Каква е целта му? Да се героизираме ли? Лично аз нямам никаква нагласа или нужда да се самогероизирам или да ме героизират. Смятам за непочтено да се правим на дисиденти и борци против комунизма. Никой от тези, които интервюирате не е бил такъв „герой“. Ако нагласените въпроси срещнат нагласените отговори, това ще бъде **подмяна** на значенията на действията ни в миналото, това ще бъде фалшификация или **митологизация** на биографиите ни.

В.М. - **Аз не мисля, че въпросникът е толкова политизиран. Според мен, въпросникът е по-скоро ретроспективен ...**

З.П. - Това, че въпросникът е политически предрешен за мен е очевидно. Но на всичко отгоре той има и характера на **донос.** Забележете отново самите въпроси - „Имаше ли по това време около вас близки хора, които си позволяваха да критикуват властта (родители, роднини, познати, приятели)...?“ В този въпросник се пита за неформални групи, за членовете им, за твърдите им ядра, за лидерите им, за манифести, за бунтове в училище и т.н. Всъщност това е методът, по който се е събирала информация чрез доносниците и агентите на Държавна сигурност за младежките групи, за неформалите, за инакомислящите, за интелегенцията, за населението изобщо. И вие ми предлагате аз да отговарям на такива въпроси? Искате да гледам на всичко това дистанцирано научно, а не морално или политически? Искате да бърникам в моята биография и в моята семейна, приятелска, образователна, професионална и културна среда от миналото ми просто ей така за целите на някакъв проект със съмнителна изследователска стойност? За мен е нелепо и безсмислено. Аз, разбира се, имам както и другите, съдържателна, наситена със значения и събития, биография – както лична, така и институционална – и по времето на комунизма, и по времето на прехода. Но не смятам за смислено и необходимо през вашите въпроси да я анализирам и оценявам, и да я презентирам някому, който желае да прави изложба и публикация. Силно ме тревожат подобни инициативи.

В.М. - **Аз мисля, че те се опитват да реконструират някакви събития през биографии.**

З.П. - Защо не ме питат направо какво мисля за тези „някакви събития“, а ме питат през моята биография? Затова казах, че съм разтревожен. Защото **предпоставената връзка** между

събития и биографии е именно целта на проекта. Ще го кажа недипломатично – имам чувството, че чрез подобни проекти се **препираат биографии**. Да почистим, да поизперем, да лакираме биографиите си. Ако сега, след 25 години от Промяната, наистина е „дошло времето“ на нашето поколение да изпира и подменя биографиите си от периода на своята „комунистическа младост“ - това вече е наистина тревожно и дори бих добавил – обществено опасно. А и не мога да се освободя от мисълта, че някои желаят да **осребрят** в настоящето своята измамно конструирана младост – за някой лев или за някоя служба.

В.М. - А, според вас, как трябва да се пита, как трябва да се говори за миналото, ако човек се интересува познавателно?

З.П. - Тематично, а не автобиографично, и не чрез нагласени санкциониращи въпроси. Ето, например, темата за „изпирането на биографии“, за „съчинените биографии“, за „подменените биографии“ или за „прикритите биографии“ е една чудесна интердисциплинарна тема – за философи, психолози, езиковеди, литератори, културолози, социолози, етици. В нашия поколенчески опит сме се нагледали на подобен феномен, на такива „творчества“ - и при комунизма, и при посткомунизма. Имаме и при това нагледни, образцови екземпляри за рефлексия – президент, премиер, депутати .... Осветляването на такъв феномен е потребно на публиката. Такъв тип изследване и говорене повече подобава на хора, които наричат себе си интелектуалци, а не да се иска от тях да правят „доноси“, да санкционират като добри и лоши поведението на своите роднини, приятели, преподаватели; или да отговарят дали са слушали Бийтълс или Алла Пугачова; или дали са сътрудничили на сп. „Родна реч“. Познавателно кому е нужно всичко това?

В.М. - Нужно е на хора като мен, хора от моето поколение, което няма памет за онова време, което има нужда да добие представа за миналото чрез университетските хора на вашето поколение.

З.П. - Не, анкетата не е за отминалото време, изтълкувано и представено от днешните университетски глави! Тази анкета е за самите „университетски глави“, които търсят вторично героизиране, **нова легитимация**, а чрез това, вероятно, и комерсиализация на живота си. Има твърде много суетност, някакво нарцистично самоласкаене и горделиво позициониране пред погледа на сегашното младо поколение, което, както констатираме, няма памет за онова време, и поради това обаче, няма как да разбере истинността на оценките, което „старото“ поколение само си дава. Ако аз си позволя да се включа като отговарящ на тези въпроси от анкетата, ще наруша някаква своя вътрешна мяра, ще наруша своя граница на приличието.

В.М. - Ако не следваме структурата на тези въпроси, има ли нещо, което бихте искали да споделите за онова време?

З.П. - Аз мога да споделям само пред оличностена публика, не пред безлична и анонимна публика. Споделянето предполага взаимност, както словесно изразима, така и мълчаливо изразима. Според мен тук не става дума за споделяне и разбиране, а по-скоро за информиране и разяснение. А има такива теми, които наистина могат да се разискват конферентно или семинарно, както някога правехме на Гьолечица. Например, темата за статуса и мисията на философията или ако щете за статуса и мисията на хуманитаристиката при комунизма и при демокрацията. Чрез разискването на подобна тема може много повече да научите за характера на времената, отколкото чрез ровичкането в нечи лични биографии. Защо не поговорим за обществените ангажименти на българската интелегенция – преди и сега? И да ги сравним с тези на чешката, полската или руската интелегенция. В спокойна и продължителна дискусия ще научите много повече за нашите представи, ценности, култура,

морал и поведение, отколкото да правите немощни обобщения от няколко самоинтерпретации на все пак „случайно подбрани анкетиранци“.

А много бих искал да чуя мнението на моите колеги и по много актуални събития и процеси – у нас и по света. Например, за днешното поведение на Нобеловия комитет – за „странните“ присъждания в последните години в областта на мира – за нещо сякаш далеч от нашия бит и среда. А дори от такъв разговор може да извлечете познание за идеологизираното съзнание на българските интелектуалци.

В.М. - Добре, кажете все пак нещо за философията преди промените.

З.П. - Не бих си позволил да разсъждавам за философията през комунизма просто за целите на едно кратко интервю. Това предполага друг подход – не този на битовата социология. Но провокативно мога да кажа за нуждите поне на проблематизирането, че философия по време на комунизма **нямаше и имаше** едновременно. Философия **нямаше** като институционализирана форма, въпреки имената Философски факултет, Институт по философия, специалност „Философия“, катедри, преподаватели и студенти по философия. Ако случайно или нарочно някой преподавател или студент изричаше нещо наподобяващо философия, това беше приятно изключение от правилото да няма философия. Философия **имаше** в някакви непублични и понякога трудно достъпни пространства и малобройни кръгове, но това за действително любознателни хора. Тяхната интелектуална работа обаче беше без никакъв обществен резонанс или културен принос. По-скоро бих определил този вид занимания като **самообразование**. В разните кръгове се посвещаваха на разни философии – в едни – на руска религиозна философия; в други – на източна философия (арабска, индийска или китайска); в трети – на западноевропейска философия (екзистенциална, социално-критическа, психоаналитична); в четвърти – на мистична и окултна философия, и т.н. Имаше и опит да се философства в някакви **полуинституционални, полунеоформални кръжоци** – като например, Платоновия семинар, Витгенщайновия семинар, Марковия семинар, салона на Николай Василев, изкуствоведски, литературни, исторически семинари. Те бяха някъде успешни, някъде не толкова успешни опити за философско говорене и дебатиране, но от дистанцията на времето, не бих ги категоризирал високо. В България липсваха сериозни философски книги, пренасяха се или се изписваха от чужбина книги на „забранени автори“, правеха се ксерокопия, циркулираха някакви аматьорски преводи...

Просто чрез всички тези форми и начини нашето поколение се ограмотяваше, информираше и забавляваше. Дори бих казал и се запознаваше помежду си буквално. Беше опит за бягство от фактичката необразованост и от културния провинциализъм. Нищо повече.

Осъзнавам, че говоря повече, отколкото трябва. Май ме подведохте все пак да говоря по същество. Знаех си, че подобен тип въпроси са съблазън за его-то. Ако настъпи изобщо такова време-съзнание за мен, че да напиша свои мемоари, сигурно ще осмисля и оповестя и този вектор от живота си – гимназия, университет, професия, колеги, общности от младостта ми и т.н. Но, за щастие, това не стои като задача в сегашния ми „дневен ред“.